

УДК 331.5
К 68

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Л. І. Короткова, директор

*Державний навчальний заклад «Запорізьке вище професійне училище моди і стилю»,
м. Запоріжжя*

Анотація. Наведено основні концептуальні положення та алгоритм створення професійних стандартів швейного профілю на основі компетентнісного підходу, що дозволяють установити взаємозв'язок між ринком праці та ринком освітніх послуг, забезпечити економічне зростання держави завдяки високій продуктивності праці кваліфікованих та конкурентоспроможних робітників.

Ключові слова: ринок праці, професійний стандарт, компетентнісний підхід, концептуальні положення.

Аннотация. Приведены основные концептуальные положения и алгоритм создания профессиональных стандартов швейного профиля на основе компетентностного подхода, позволяющие установить взаимосвязь между рынком труда и рынком образовательных услуг, обеспечить экономический рост государства благодаря высокой производительности труда квалифицированных и конкурентоспособных рабочих.

Ключевые слова: рынок труда, профессиональный стандарт, компетентностный подход, концептуальные положения.

Abstract. The main conceptual procedure and algorithm of creating professional standards of sewing profile based on competence approach are presented. These issues allow establishing the interconnection between labour market and educational services, provide economic growth of the state due to high labour productivity of skilled and competitive employees.

Keywords: labour market, professional standards, competence approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для України розробка професійних стандартів (далі — ПС) швейного профілю європейського зразка набуває особливого значення у зв'язку з активним оновленням технічних і технологічних засобів виробництва та відповідним переглядом норм багатьох видів діяльності, появою нових перспективних професій та окремих трудових функцій, пред'явленням зростаючих вимог роботодавців до професійної компетентно-

сті, системи цінностей та особистісних якостей кваліфікованих робітників.

Розроблення для вітчизняного ринку праці концептуальних положень створення професійних стандартів (далі — Положення) необхідне для забезпечення взаємозв'язку між ринком освітніх послуг та ринком праці, встановлення вимог до змісту й умов праці, кваліфікації і компетенцій кваліфікованих робітників на рівні європейських, приведення у відповідність до потреб роботодавців

обсягів, напрямів та якості професійної освіти і навчання, підвищення ролі в цих процесах соціальних партнерів, реалізації стратегії навчання протягом усього життя.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Підґрунтям для розроблення Положень стали завдання сучасної національної освіти, відображені у Програмі економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», Указі Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» та в Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 рр., з урахуванням нових принципів організації єдиного європейського освітнього простору в рамках Копенгагенського процесу, рішень Європейської комісії та напрацювань у країнах Європейського союзу.

Зокрема, у Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 рр. удосконалення державних стандартів професійно-технічної освіти (ПТО) визначається як один з важливих способів розв'язання проблеми відповідності кваліфікації робітничих кадрів поточним та перспективним соціально-економічним потребам [16]. Пріоритет розвитку людських здібностей як кінцевої мети суспільного прогресу проголошено в Концепції людського розвитку [1]. Концепція «кар'єрної зрілості» Д. Сьюпера визначає етапи професійної зрілості особистості з наголошенням на принциповому значенні індивідуальних професійних переваг і типів кар'єр як способів самореалізації індивіда [18]. Головною метою Концепції професійного розвитку особистості Е. Зеєра є ідея періодизації

професійного розвитку [7]. У концептуальних положеннях освіти дорослих Л. Лук'янової викладені основні задачі освіти дорослих: розширення вибору освітніх послуг; підвищення професійної компетентності; розширення міждержавного інформаційного обміну; забезпечення визнання кваліфікації і мобільності трудових ресурсів [11].

Цінними для даної роботи є твердження вчених: Р. Лукаса [17] щодо цінності «людського капіталу» як одного з факторів розвитку виробництва; Г. Беккера [2] про те, що освіта, професійна кваліфікація, розвинуті таланти мають конкретну економічну вартість; А. Деркача [5], М. Мерзлової [12], Л. Мітіної [13], Ю. Поваренкова [15] про основні критерії професійного розвитку особистості.

Поряд з цим на різних етапах дослідження вивчалися базові нормативні акти, що регламентують методологічні підходи до створення професійних стандартів швейного профілю: Державний класифікатор професій (ДК 003:2005) [3], Національний класифікатор видів економічної діяльності (ДК 009:2005) [14], Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників № 13 [6], Державний перелік професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах [4].

Було розглянуто основні концептуальні ідеї у наукових розробках сучасних українських дослідників, що формують теоретичні основи створення професійних стандартів з використанням компетентнісного підходу: основ людського капіталу (О. Грішнова, Н. Ничкало); людського розвитку (С. Бандур, Н. Борецька, В. Васильченко, В. Грищенко, О. Палій, В. Скурагівський); професійного розвитку особистості (Г. Балл, І. Зязюн, В. Ямницький); функціонування ринку праці та професійної освіти

(Т. Десятов, Н. Ничкало, М. Пальчук); створення освітньо-кваліфікаційних і професійних стандартів в Україні та за її межами (С. Мельник, Т. Фініков, К. Ткаченко, С. Сисоєва); формування національної рамки кваліфікацій (Т. Десятов, В. Луговий, В. Радкевич); досліджень класифікації видів компетенції (О. Локшина, О. Онопрієнко, І. Чемерис).

МЕТА СТАТТІ — визначення концептуальних положень створення професійних стандартів швейного профілю на основі компетентнісного підходу, орієнтованих на потреби виробництва, вдосконалення змісту професійно-технічної освіти, встановлення тісного взаємозв'язку між ринком праці та професійною освітою, визначення єдиних вимог до змісту й умов праці, кваліфікацій і компетенцій кваліфікованих робітників швейного профілю.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналітичний огляд концептуальних засад сучасної професійної освіти свідчить, що вона ґрунтується на ідеї максимального задоволення потреб ринку праці у кваліфікованих робітниках. Відповідно до цього, мета створення ПС на основі компетентнісного підходу для вітчизняного ринку праці полягає у встановленні єдиних вимог до змісту й умов праці, кваліфікації та компетенцій робітників на різних кваліфікаційних рівнях для забезпечення підвищення якості професійної підготовки і задоволення потреб швейної галузі у висококваліфікованих працівниках.

Мета створення професійного стандарту потребує розв'язання таких завдань: визначення чітких вимог до змісту й умов праці, кваліфікації і компетенцій робітників на вітчизняному ринку праці; формування галузевої рамки кваліфікацій (далі — ГРК), узгодженої з європейською; створення

методики аналізу ринку праці, заснованої на послідовності дій, що виявляють вимоги сфери праці до затребуваних трудових функцій, кваліфікацій, компетенцій кваліфікованого робітника; розроблення методики, що дає можливість створювати ПС з детальною характеристикою вимог до результатів та якості виконання робітниками функцій в рамках конкретної сфери професійної діяльності; створення методики побудови на основі ПС планів і програм професійного навчання з використанням модульно-компетентнісного підходу з гнучкою траєкторією професійної підготовки, в основу якої покладено єдність професійних умінь, особистих якостей, світоглядних цінностей особистості.

Розв'язання цих завдань визначає стратегію створення професійних стандартів на основі компетентнісного підходу й уможливило досягнення поставленої мети. Розроблення ПС швейного профілю ґрунтується на таких принципах: загальнодидактичних (науковість; системність; гуманізація; попередньо набутий професійний досвід; фундаменталізація; доступність; неперервність; наступність) та специфічних (урахування особливостей прискореного темпу технологічних процесів, вимог ринку праці і сфери професійної освіти, змін в організації праці, міжнародних тенденцій у сфері розроблення ПС; розвиток соціального партнерства; об'єктивність; прозорість; гнучкість; орієнтація на кінцевий результат).

Важливою умовою створення професійних стандартів швейного профілю на основі компетентнісного підходу є побудова алгоритму процесу розробки, що складається з чотирьох послідовних етапів (рис. 1).

Метою першого етапу став функціональний аналіз ринку праці. Він складається з шести кроків: формування творчих робочих груп; вибору підприємств

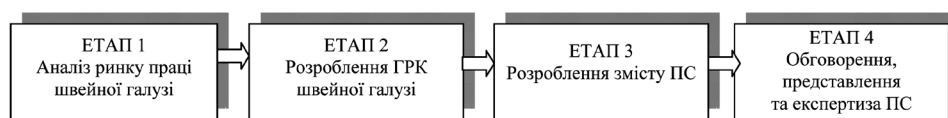

Рис. 1. Процес створення професійного стандарту

для проведення аналізу; формування переліків професій; розроблення анкет; проведення опитування; узагальнення результатів. Особливу увагу було приділено забезпеченню якості підготовки кваліфікованих робітників швейного профілю, відповідності професійної компетентності працівника швейного виробництва вимогам ринку праці, оновленню змісту професійної освіти, формуванню професійної кваліфікації та її стандартизації.

Виявлення затребуваних та перспективних професій, трудових функцій, операцій, кваліфікаційних розрядів, загальнопрофесійних та ключових компетенцій працівників швейної галузі здійснювалося з метою врахування в змісті професійного стандарту вимог ринку праці у фахівцях, здатних творчо підходити до розв'язання складних виробничих завдань, активно взаємодіяти у виробничому середовищі, а також потреб особистості у професійному розвитку. Проведення аналізу ринку праці сприяло розробленню методології, на основі якої можливо формувати обсяги державного замовлення на підготовку трудових кадрів, що дозволить розв'язати проблему дисбалансу трудових ресурсів на ринку праці України [8].

Завданням другого етапу стало проектування галузевої рамки кваліфікацій, яка пов'язує види професійної діяльності з рівнями вимог до результатів навчання та освіти за професіями швейного профілю. Рамка має десять рівнів, співвіднесених з рівнями Національної та Європейської рамок кваліфікацій, і відповідні назви видів професійної діяльності, але об'єктом опису компетен-

цій (загальнопрофесійних, професійних і ключових), необхідних для одержання робітничих кваліфікацій, визначено з третього по шостий кваліфікаційні рівні [9].

На третьому етапі розроблялася структура ПС (на прикладі професії «крavecь») з урахуванням галузевої спрямованості професії, що включає в себе десять розділів, а саме: загальні положення; паспорт (в якому надається опис професії, зазначаються вид економічної діяльності, сфера професійної діяльності, кваліфікаційні рівні та їх зв'язок з діючими нормативними документами); опис модулів трудової діяльності; види дипломів, свідоцтв та сертифікатів, що надаються на основі ПС; розробники; лист узгодження; експертиза і реєстрація. Особливу увагу на даному етапі дослідження було приділено проблемі формування змісту модулів трудової діяльності професійного стандарту, що містять описи кожного елементу модуля компетентності на відповідних кваліфікаційних рівнях.

На четвертому етапі відбулося попереднє обговорення проекту ПС з метою з'ясування його відповідності вимогам усіх зацікавлених сторін, формувалась остаточна редакція ПС, проведення експертизи, узгодження й затвердження ПС.

Визначення послідовності процесу дало змогу систематизувати значний обсяг матеріалів дослідження, статистичних та аналітичних даних, одержаних результатів та висновків. Для функціонального аналізу ринку праці було потрібно узагальнення організаційних, методичних та аналітичних підходів до його проведення; для використання

компетентнісного підходу до проектування ПС користувачі мали володіти ключовими поняттями, методичними і практичними положеннями щодо його створення; застосування модульно-компетентнісного підходу, кредитно-рейтингового оцінювання навчальних досягнень зумовило необхідність формування у викладачів та майстрів виробничого навчання інтегральних професійних і педагогічних знань, володіння новими педагогічними технологіями. Для реалізації цих завдань було потрібне використання досвіду країн Євросоюзу щодо створення ПС, урахування українського законодавства і нормативно-правової бази, особливостей національної сфери праці та освіти, володіння комплексом знань щодо методики модульно-компетентнісного навчання. Такий підхід уможливив розробку авторських методик аналізу ринку праці швейної галузі [8], створення професійного стандарту швейного профілю на основі компетентнісного підходу [9], методичних рекомендацій щодо розроблення навчального плану і програм підготовки майбутніх кравців на основі модульно-компетентнісного підходу [10] та авторського навчально-методичного комплексу професійної підготовки фахівців.

Основними концептуальними положеннями створення професійних стандартів для вітчизняного ринку праці визначено:

авторська методика вивчення ринку праці швейної галузі з залученням соціальних партнерів базується на функціональному аналізі сучасних вимог сфери праці до знань, умінь і компетенцій кваліфікованих робітників, що дає достовірну інформацію для розробників стандартів у сфері праці й освіти;

галузева рамка кваліфікацій визначає посади, які може займати кваліфікований робітник швейної галузі на різних

кваліфікаційних рівнях, з описом необхідних вимог до його компетентності; є основою для порівняння і визнання в різних країнах результатів професійної освіти, сприяє підвищенню кваліфікації робітників та оволодінню ними суміжних професій;

професійний стандарт дозволяє визначати в межах конкретної робітничої професії єдині вимоги до змісту та умов праці, кваліфікації та компетентності робітників на різних кваліфікаційних рівнях, розробляти посадові інструкції для робітників, виявляти нові тенденції у сфері праці і є основою для розроблення освітніх стандартів, навчальних планів і програм для професійної підготовки кваліфікованих робітників за різними професіями, видами і формами навчання з гнучкою системою видачі документів про підтвердження набутої компетентності;

методика створення ПС швейного профілю розроблена за алгоритмом, що описує кожний етап його створення з метою використання підприємствами, громадськими організаціями, галузевими професійними організаціями, державними установами управління у сфері праці та освіти, навчальними закладами та іншими юридичними і фізичними особами для проектування галузевих та освітніх стандартів робітничих професій різних сфер виробництва;

навчальний план і програми, які розроблені на базі ПС (на прикладі професії «кравець»), орієнтовані на набуття учнями професійних, загальнопрофесійних і ключових компетенцій; створюють гнучку траєкторію навчання з орієнтацією на результат; будуються за модульним принципом з урахуванням інтеграційних зв'язків теоретичного і виробничого навчання, що дає змогу зрозуміти учням практичну цінність знань, підвищити їх інтерес до навчання, зекономити навчальний час, усунути

дублювання матеріалу, фрагментарність та формальність знань, скоротити адаптаційний період на підприємствах;

методика побудови навчального плану і програм для підготовки майбутніх кравців на основі модульно-компетентнісного підходу сприяє впровадженню системи своєчасного реагування ПТО на зміни, що відбуваються у виробництві, і може бути використана як ефективний інструментарій у процесі розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти та їх подальшого впровадження у практику профтехосвіти.

ВИСНОВКИ

Створення професійних стандартів для вітчизняного ринку праці базується на таких основних концептуальних положеннях:

аналіз ринку праці швейної галузі із залученням соціальних партнерів дозволяє виявити потребу в нових професіях, кваліфікаційних рівнях, трудових функціях, перспективних видах робіт та затребуваних компетенціях на ринку праці;

галузева рамка кваліфікацій дає можливість співвідносити компетенції працівників, набуті в процесі навчання, з конкретним рівнем кваліфікації, визначити обсяг необхідного подальшого навчання;

професійний стандарт дозволяє визначати в межах конкретної робітничої професії єдині вимоги до змісту та умов праці, кваліфікації та компетентності робітників на різних кваліфікаційних рівнях;

методики створення ПС швейного профілю та побудови навчального плану і програм сприяють упровадженню системи своєчасного реагування ПТО на зміни, що відбуваються у виробництві;

розроблені на базі ПС навчальні плани та програми орієнтовані на результат — набуття учнями професійних, загальнопрофесійних і ключових компетенцій.

Реалізація визначених концептуальних положень створення ПС для вітчизняного ринку праці на основі компетентнісного підходу дозволить: роботодавцям — оцінювати та підвищувати професійну кваліфікацію робітників, підвищувати якість праці та досягати більш значних економічних результатів; системі професійно-технічної освіти — вдосконалювати та оновлювати зміст професійної підготовки кваліфікованих робітників, своєчасно реагувати на потреби ринку праці, що суттєво посилить взаємозв'язок сфери освітніх послуг та трудових відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] **Бандур, С.І.** Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика [Текст] / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, І.В. Терон. — К. : РВПС України НАН України, 2002. — 250 с.
- [2] **Беккер, Г.** Экономический анализ и человеческое поведение [Текст] / Г. Беккер // THESIS. — 1993. — Т. 1, вып. 1. — С. 38.
- [3] Державний класифікатор професій ДК 003:2005 (із змінами та доп.) [Текст]. — К. : Соцінформ, 2005. — 615 с.
- [4] Державний перелік професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах [Текст] / за заг. ред. Т.М. Десятова, Б.М. Жебровського, М.О. Солдатенка. — К. : МОН України, 2008. — 357 с.
- [5] **Деркач, А.А.** Акмеологические основы развития профессионала [Текст] / А.А. Деркач. — М. : Изд-во Московск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2004. — 752 с.

- [6] Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. №13 «Виробництво готового одягу та хутра» [Текст]. — Краматорськ : Центр продуктивності, 2005. — 77 с.
- [7] **Зеер, Э.Ф.** Психология профессионального образования [Текст] : учеб. пособие / Э. Ф. Зеер. — Екатеринбург : Урал. гос. проф.-пед. ун-т, 2000. — 397 с.
- [8] **Короткова, Л.І.** Методика аналізу ринку праці швейної галузі [Текст] метод. посіб. / Л.І. Короткова ; за ред. В.О. Радкевич. — Запоріжжя : Запорізький центр проф.-техн. освіти швейного та перукарського мистецтва, 2008. — 60 с.
- [9] **Короткова, Л.І.** Методика розроблення професійного стандарту з професії «Кравець» на основі компетентнісного підходу [Текст] / Л.І. Короткова ; за ред. В.О. Радкевич. — Запоріжжя : Запорізький центр проф.-техн. освіти швейного та перукарського мистецтва, 2009. — 49 с.
- [10] **Короткова, Л.І.** Методичні рекомендації щодо розроблення навчального плану і програми на основі модульно-компетентнісного підходу [Текст] / Л.І. Короткова ; за ред. В.О. Радкевич. — Запоріжжя : ДНЗ «Запорізьке ВПУМС», 2011. — 56 с.
- [11] **Лук'янова, Л.Б.** Сучасні підходи до розроблення стандартів, заснованих на компетенціях [Текст] / Л.Б. Лук'янова // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : тези доп. звітн. наук.-практ. конф. (22–23 квітня 2009 р.) / за ред. В.О. Радкевич. — Х. : СМІТ, 2009. — С. 47–49.
- [12] **Мерзлова, М.** Концептуальные подходы к формированию взаимодействия профессионального образования и рынка труда [Текст] / М. Мерзлова. — М. : Альфа-М, 2009. — 184 с.
- [13] **Митина, Л.М.** Коррекционно-обучающие программы повышения уровня профессионального развития учителя [Текст] : учеб. пособие / Л.М. Митина. — М. : Изд-во Московск. психол.-соц. ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2001. — 304 с.
- [14] Національний класифікатор України «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2005» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=va375202-05>.
- [15] **Поваренков, Ю.П.** Психологическое содержание профессионального становления человека [Текст] / Ю.П. Поваренков. — М. : УРАО, 2002. — 160 с.
- [16] Постанова від 13 квітня 2011 р. № 495 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=495-2011-%EF>.
- [17] **Lucas, R.E.** On the mechanics of economic development [Text] // J. of monetary economics. — 1988. — № 22 (1). — P. 3–42.
- [18] **Super, D.E.** Occupational psychology [Text] / D.E. Super, M.Y. Bahn. — London : Tavistock, 1971. — 209 p.